

Social Fokus

HANDICAP
AUGUST 2011

+ Handicap ingen hindring
Nikolaj - en spejder
med Downs

+ Voksenudredningsmetoden
Ny metode giver større
retssikkerhed

Inklusion

Børn og fællesskaber

CATHRINE LINDBERG BAK

FRA MIN STOL

Inklusion

”Det gør ikke noget, at Nikolaj er lidt anderledes. Vi mødes der, hvor han er.”

Sådan siger spejderlederen Tim i en artikel her i bladet. Nikolaj er 11 år og har Downs syndrom, men det er ingen hindring hos 'Ulvene' i Vivild. Her er han én i flokken og er med som en selvfølge, både når der skal bages snobrød og kløves brænde. Det er inklusion i børnehøjde.

Med dette nummer af Social Fokus har vi ønsket at sætte nogle helt konkrete billeder på, hvordan inklusion af børn med handicap kan udfolde sig i praksis. Nikolaj og hans spejderkammerater er et rigtig fint eksempel på, at alle børn kan profitere af at lege og lære sammen med nogle, der ikke er helt lige som dem selv.

Det er en erfaring, man også har gjort sig i Børnehuset Lunden i Gentofte. Her bliver der arbejdet systematisk med udviklingen af den pædagogiske praksis og organiseringen af dagligdagen. Og som resultat lykkes det at lege nye kompetencer ind – hos alle børn.

Inklusion handler nemlig ikke bare om, at børn og unge med funktionsned sættelser så vidt muligt er en del af de almene miljøer i fx dagtilbud og skole. Inklusion handler helt grundlæggende om, at alle børn og unge skal have mulighed for at være en del af fællesskabet med de behov og de ressourcer, den enkelte nu har.

Det lyder enkelt, men skal det realiseres, kræver det både viden og prioritering. Inklusion står derfor også højt på den politiske dagsorden. Regeringen nedsatte kort før sommerferien en task force, Fremtidens Dagtilbud, som bl.a. skal finde gode eksempler på kommuner og dagtilbud, der arbejder målrettet med inklusion. Målet er at få mere viden og inspiration, så vi i fællesskab bliver klogere på, hvad der skal til, for at inklusion kan lykkes. Vi håber, at dette nummer af Social Fokus kan være et lille skridt i samme retning.

*Cathrine Lindberg Bak
Handicapchef
Servicestyrelsen*

TEMA

Inklusion

Foto: Michael daugaard

s. 20

”Har barnet en støttepædagog om sig konstant, risikerer man, at det aldrig selv lærer at tage et initiativ.”

Susan Tetler, DPU

KOLOFON

Social Fokus · Handicap, august 2011 / 3. årgang

© Servicestyrelsen og forfatterne

Synspunkter, der kommer til udtryk i interview, kommentarer o.l. er ikke nødvendigvis dækkende for styrelsen.

Redaktion: Ole Worregård (ansv.), Sanne Bertram (redaktør) og Jan Vagn Jakobsen (journalist). Fagkonsulenter: Martin Sandø og Elisabeth Nørgaard Andreassen

Design og tryk: Datagraf

Forsidefoto: Carsten Ingemann

Oplag: 6.500

ISSN: 1903-6221 Social fokus. Handicap (trykt) ISSN: 1903-6426 (online)

Social Fokus udkommer som fire serier – om ældre, udsatte, børn & unge og handicap. Hver serie kommer to gange om året. Du afgør selv, hvilke serier du vil have. Tegn gratis abonnement på www.servicestyrelsen.dk/socialfokus

Redaktionen kan kontaktes på kommunikation@servicestyrelsen.dk

Servicestyrelsen er en offentlig rådgivnings- og udviklingsorganisation. Vi arbejder for at skabe bedre sociale forhold for socialt udsatte børn, unge og voksne, mennesker med handicap samt ældre. Servicestyrelsen er en del af Socialministeriet.

Servicestyrelsen, Edisonsvej 18, 5000 Odense C, tlf. 72 42 37 00

En rigtig spejder

Det gør ikke noget,
Nikolaj er lidt anderledes

s. 12

Foto: Carsten Ingemann

8 Lige muligheder

Inklusion handler ikke kun om at flytte børn fra specialtilbuddene

11 Nærmest almindelig

Kendskab til børn med handicap øger accepten

15 Sagt om inklusion

16 Alle er lige forskellige

I Børnehuset Lunden er inklusion både et livssyn og en pædagogisk praksis

18 Ballerup knækker kurven

Inklusion skal understøttes politisk og økonomisk

20 Det nødvendige paradoks

Specialpædagogikken skal med over i klasseværelset. Interview med professor Susan Tetler, DPU

22 Kort om inklusion

s. 8-23

AFGØRELSE

BESTILLING AF
SOCIAL INDSATS

SAGSOPFØLGNING

UDEN FOR TEMA

Sikker sagsbehandling
Ny metode til sagsbehandling giver systematik

s. 6-7

FASTE TING

4 Kort nyt

– fra Servicestyrelsen og videnscentrene

24 Bagsiden

Så spørg dog!

Hvis vi er tvivl om, hvad inklusion er, kan vi jo spørge børnene. Kommentar af Lisbeth Zornig Andersen, formand for Børnerådet

Færdigheder kan genvindes

TEMADAGE OM APOPLEKSI

Ældre, der får apopleksi, kan ofte genvinde mange tabte færdigheder, hvis de får den nødvendige støtte og træning. Det er budskabet på en række temadage, som ÆldreForum og Videnscenter for Handicap og Socialpsykiatri (ViHS) inviterer til.

Temadagene præsenterer bl.a. neuropædagogik som en tilgang for plejepersonale til at opnå bedre forståelse for og kommunikation med hjerneskaderamte ældre borgere. Kom og hør mere i København 26. september, Odense 3. oktober eller i Horsens 12. oktober.

Temadagene bygger videre på den netop udgivne bog, *Ældre & apopleksi – inspiration til pleje- og omsorgspersonale*, som gratis kan bestilles i ÆldreForums sekretariat.

FORSTÅ ORDBLINDHED

NYT PROJEKT

Mange misforståelser og tvister om specialundervisning for børn med ordblindhed kunne være forebygget eller helt undgået med mere og bedre kommunikation mellem skole og hjem. Det er baggrunden for et nyt projekt, der skal styrke samarbejdet mellem skole og familie.

Projektet *Forstå dit barns ordblindhed* skal afprøve en brugergenereret netværksmodel i folkeskolen, hvor forældre samarbejder med skolens fagfolk for at sikre god undervisning for børn med ordblindhed. Netværket vil køre som forsøgsperiode i et år, hvorefter projektet skal evalueres.

Yderligere oplysninger: Birgit Dilling Jandorf: bdj@servicestyrelsen.dk

Forældre på botilbud

NY UNDERSØGELSE

Også mennesker med børn kan risikere at få et handicap, som gør, at de må flytte på botilbud. Denne særlige situation er emnet for en ny undersøgelse, som Servicestyrelsen har udgivet.

Undersøgelsen *Man vil stadig gerne have lov at være mor* peger bl.a. på vigtigheden af at arbejde med

overlevering af viden og ledsagelse til aktiviteter uden for botilbudet.

Boligen skal indrettes, så der er plads til, at forælderen kan opretholde og udvikle forælderrollen, og så er det afgørende, at der arbejdes med relationen mellem forælder og barn. Det er fx ikke nok, at der er legetøj til rådighed i forælderen lejlighed, hvis barnet ikke ved, hvordan man kan lege med forælderen, eller hvis forælderen ikke får støtte og vejledning i at kunne lege med sit barn.

FLERE I EGEN BOLIG

UDVIKLINGSHÆMMEDES NETVÆRK

Gruppen af udviklingshæmmede i selvstændig bolig er relativt stor og formodentlig også voksende. Servicestyrelsen har nu undersøgt, hvordan denne gruppe udviklingshæmmede oplever deres muligheder for et liv på egne præmisser i forhold til bolig, støtte, fritid og arbejde.

Undersøgelsen viser, at den støtte, de udviklingshæmmede modtager 'udefra', typisk via et kommunalt hjemmevejlederkorps, spiller en stor rolle for gruppens muligheder for socialt netværk.

Rapporten – *Voksne udviklingshæmmede i egen bolig* – viser også, at der er stor spredning med hensyn til, hvor mange kontakter, de udviklingshæmmede har, og i hvilket omfang de deltager i almene tilbud i lokalmiljøet.

Yderligere oplysninger: Konsulent Janina G. Rasmussen jra@servicestyrelsen.dk

MOR, HUSK MIG!

SØSKENDE OVERSES

Søskende til børn med ADHD og autisme eller andet handicap bliver ofte overset. Det er der fokus på i bogen *Mor husk mig*.

Børnene, store som små, får en stemme og fortæller om de udfordringer og glæder, der opstår, når ens bror eller søster har et handicap. Selv om bogen primært fokuserer på søskende til børn med autisme og ADHD, kan den have interesse for en langt bredere gruppe. Mange andre familier, hvor der er børn med handicap, vil kunne genkende de følelser, udfordringer og situationer, der er beskrevet i bogen.

Bogen er udgivet af Videnscenter for Handicap og Socialpsykiatri (ViHS) og koster 200 kroner.

Børn med hjerneskode

HJEMMESIDE TIL FAGFOLK

Børnehjerneskode er en ny hjemmeside med viden og værktøjer til arbejdet med børn, der får en hjerneskode under opvæksten.

Hvilken lovgivning kan en socialrådgiver bruge, når et barn skal genoptrænes efter en hjerneskode? Hvilke følger kan en hjerneskode medføre? Det er nogle af de spørgsmål, som sitet giver svar på.

Hjemmesiden er målrettet til socialrådgivere, lærere, pædagoger, skolepsykologer og andre fagfolk, der arbejder med børn og unge, som har pådraget sig en hjerneskode under opvæksten, også kaldet erhvervet hjerneskode. Men også forældre kan hente nyttig viden på hjemmesiden.

Det er Videnscenter for Handicap og Socialpsykiatri (ViHS), der står for den nye hjemmeside.

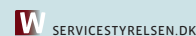
Nye BPA-kurser

FIRE KURSER TIL EFTERÅRET

Arbejds miljø og ledelse er blandt emnerne, når Servicestyrelsen til efteråret afholder nye kurser for borgere med BPA (Borgerstyret Personlig Assistance). Kurserne varer én dag og afvikles flere steder rundt om i landet på følgende dage:

- **Personalejura:** 21. september 2011 og 2. november 2011.
- **Ledelse, kommunikation og konflikt håndtering:** 29. september 2011 og 2. november 2011.
- **Arbejds miljø:** 10. november 2011 og 22. november 2011.
- **Den gode ansættelsessamtale:** 8. december 2011.

Kurserne er gratis.

Evaluering af BPA

BIDRAG EFTERLYSES

I løbet af efteråret gennemføres den afsluttende evaluering af ordningen med BPA (Borgerstyret Personlig Assistance). Både borgere med BPA og handicapshjælper opfordres til at bidrage til evalueringen ved at udfylde et spørgeskema. Skemaet vil kunne hentes fra nettet – bl.a. på Servicestyrelsens hjemmeside – omkring september.

BPA-ordningen blev indført pr. 1. januar 2009.

Yderligere oplysninger: konsulent Martin Sandø msa@servicestyrelsen.dk

Sikker sagsbeha

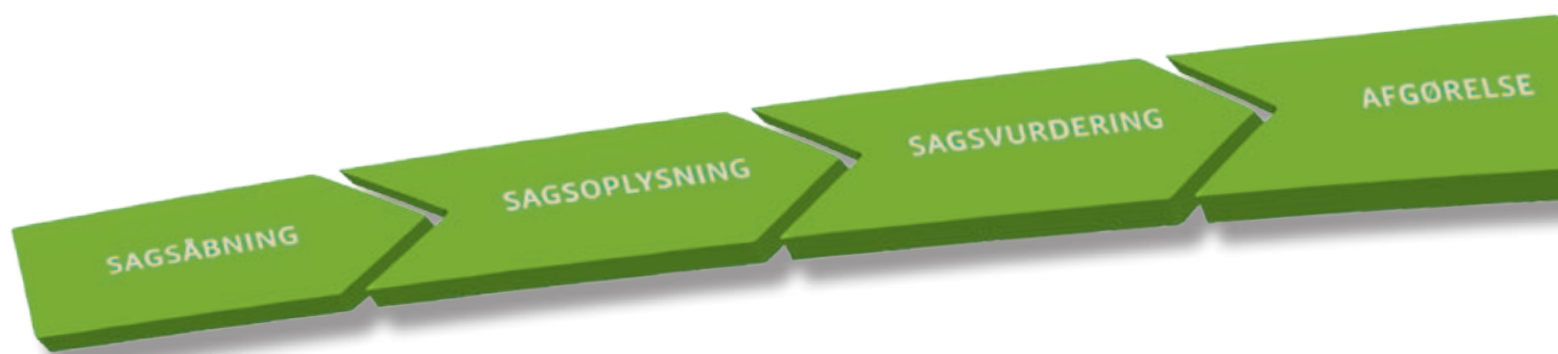
Tryghed for sagsbehandleren og større retssikkerhed for borgerne. Det er hovedgevinsterne ved en ny metode til sagsbehandling, mener en pilotkommune, der har været med til at udvikle metoden i DHUV-projektet.

”Det har været en gammel drøm for mig, at der skulle komme et system, der understøtter sagsbehandlingen på psykiatri- og handicapområdet. En metode, der giver systematik og sikrer en korrekt sagsbehandling. Det giver tryghed for sagsbehandleren og ikke mindst en større retssikkerhed for borgeren,” siger Lissi Nielsen, der er psykiatri- og handicapchef i pilotkommunen Rudersdal.

sagsbehandler og faglig koordinator i Rudersdal og har taget aktiv del i udviklingsarbejdet.

Sagsoplysning

Sagsoplysningen er næste punkt, og det er her, udredningen finder sted. Målet er at afdække, hvordan borgers funktionsevnenedsættelse eller sociale problemer påvirker hans

Systematik giver større retssikkerhed. Sådan lyder den korte version, når Rudersdal kommune skal forklare, hvorfor de er gået i ind i det store projekt, der til daglig kaldes DHUV.

Forkortelsen står for Digitalisering på Handicap og Udsatte Voksne-området, og projektet er sat i gang af KL og Socialministeriet. Målet er forbedring af sagsbehandlingen, og midlerne er en ny fælles metode og it-understøttelse. Hele 21 kommuner er involveret, heraf ni pilotkommuner.

Seks led

Metoden kaldes Voksenudredningsmetoden, og undervejs i udviklingsarbejdet har netop udredningsdelen haft et særligt fokus. Men faktisk dækker metoden hele sagsforløbet og består af i alt seks led: Sagsåbning, sagsoplysning, sagsvurdering, sagsafgørelse, bestilling af social indsats og opfølgning. Til hvert led er knyttet en række konkrete redskaber.

Det gælder også det første led, sagsåbningen, som bl.a. rummer en tjekliste for sagsbehandleren og sikrer, at borgeren bliver oplyst om sine rettigheder.

”En sag starter ofte med en borgerhenvendelse, og med den nye metode får man et overblik allerede her. Før lavede man måske bare et notat, som ikke var særlig systematisk,” siger Ole Nørring, der er

eller hendes mulighed for at deltage aktivt i samfundet. Det gør man ved at angive borgerens funktionsniveau i forhold til en række temaer som fx egenomsorg, mobilitet, socialt liv og praktiske opgaver i hjemmet. En særlig systematik sikrer, at det bliver tydeligt, hvem der er kommet med hvilke oplysninger, så det fx også er klart, hvad der er borgerens egne bidrag – en pointe, Lissi Nielsen lægger særlig vægt på.

Derimod skal sagsbehandleren ikke begynde at vurdere på dette punkt. Det sker nemlig først i næste led, sagsvurderingen, understreger Ole Nørring.

”Her vurderer man, hvad der skal ske på baggrund af den udredning, der er foretaget. Altså hvilken type indsats er der brug for, hvorfor og hvad er målet. Det er også her, man udarbejder handleplan og indstil-

ndling

ling til visitationen, og senere kan de samme data bruges til at formulere kravene til leverandøren og sende en afgørelse til borgeren,” fortæller han.

De følgende led i kæden handler om afgørelse og bestilling af indsats, og som slutstenen kommer opfølgningen. Her kigger man på, om

udgangspunkt i den skal de enkelte kommuner selv indkøbe et system hos en udbyder. En del af kommunerne har overvejelser om at gå i udbud på egen hånd, mens andre gerne vil tilslutte sig en fælles løsning, evt. via Kommunernes it-fællesskab, Kombit. Der er altså flere

indsatsen rent faktisk fungerer efter hensigten, og set i et læringsperspektiv er det et meget væsentligt led, fremhæver Lissi Nielsen.

”Man får mere viden om, hvad der virker og hvorfor, så man undgår at starte forfra i komplekse sager. Ellers kan det være svært at få overblik over, hvad der har været prøvet før. Og det er også nemmere at bruge erfaringerne i forhold til andre borgere: Det her hjalp i forhold til den og den, så hjælper det måske også i forhold til en anden.”

It'en undervejs

DHUV-projektet blev indledt i 2009, og det store faglige udviklingsarbejde er nu på plads og metode og redskaber implementeret i projektkommunerne. Det, der endnu mangler at komme på skinner, er it-delen.

Her er der udviklet en kravspecifikation i projektet, og med

løsningsmuligheder, og derfor er der heller ikke en generel dato for, hvor it-understøttelsen er på plads.

I Rudersdal håber man, at kommunen har en løsning implementeret i løbet af 2012, og det glæder man sig rigtig meget til. Så skulle det nemlig gerne være fortid med at taste de samme oplysninger flere gange og copy paste fra det ene worddokument til det andet, som de gør i dag i den nordsjællandske kommune, når dataene fra de forskellige led i sagsbehandlingen skal genbruges.

Lige nu er det derfor 'lidt tungt', som Ole Nørring siger, men både han og Lissi Nielsen tror på, at det nye system vil indebære mere rationelle arbejdsgange og mindre bureaukrati i hverdagen, når først digitaliseringen er på plads.

”Jeg tror, vi får en hurtigere sagsgang, og at vi vil se en ressourcibesparelse, i al fald på sigt,” siger

psykiatri- og handicapchefen, men understreger også, at hun her og nu snarere ser DHUV-projektet som en både faglig og økonomisk investering.

”Derfor håber jeg også, at vi kommer til at bruge Voksenudredningsmetoden i en årrække, siger hun. ”Og at rigtig mange andre kommuner også vil bruge den!” ■

Af redaktør Sanne Bertram
sbe@servicestyrelsen.dk

VOKSEUDREDNINGSMETODEN +

Digitalisering på Handicap og Udsatte Voksne-området (DHUV) er et større udviklingsprojekt, som er sat i gang af KL og Socialministeriet i 2009.

Formålet med projektet er at skabe et bedre grundlag for en sammenhængende og helhedsorienteret indsats for borgerne. Det skal ske gennem en forbedret it-understøttelse og udvikling af en ny sagsbehandlingsmetode og fælles begreber på området. Projektet foregår i tæt samarbejde med 21 kommuner, heraf ni pilotkommuner.

Voksenudredningsmetoden har siden maj 2011 kunnet bruges i stedet for Funktionsevne-metoden (Serviceloven § 100), og 17 kommuner anvender allerede metoden i deres daglige arbejde eller forbereder sig til det.

Evalueringen af projektet viser, at 95 % af medarbejderne vurderer, at metoden understøtter deres faglighed og sætter fokus på deres socialfaglige arbejde.

Servicestyrelsens metodeenhed vil fremadrettet stå for vedligeholdelsen og udbredelsen af metoden, bl.a. gennem facilitering af et superbruger-netværk.

Yderligere oplysninger: Konsulent Bo Jensen bje@servicestyrelsen.dk

SM.DK OG KL.DK

Lige muligheder

Mange kommuner arbejder med inklusion. Men inklusion drejer sig ikke blot om at flytte børn fra specialtilbud til de almene tilbud. Inklusion handler i bund og grund om at sikre lige muligheder for alle børn.

Inklusion af børn og unge med handicap har længe været i fokus hos handicaporganisationerne og er nu for alvor også sat på dagsordenen i mange kommuners handlingsplaner og politikker. Mange steder gøres der erfaringer med, at børn med handicap i højere grad gør brug af de almene tilbud frem for specialiserede. Samtidig diskuteres det også, hvad der skal til, for at inklusion kan lykkes.

I FN's Handicapkonvention art. 19 er inklusion nævnt tydeligt. Heraf fremgår det, at mennesker med handicap "har lige ret til at leve i samfundet med samme valgmuligheder som andre" og at staterne "skal træffe effektive og passende foranstaltninger til at gøre det lettere for personer med handicap fuldt ud (...) at blive inkluderet og deltage i samfundet."

Inklusion er nævnt mange andre steder i FN's handicapkonvention, fx i forhold til kultur, arbejdsmarked, uddannelse og fritid. Det er med andre ord centralt at fokusere på at

skabe lige muligheder for alle, uanset både alder og handicap.

Potentiale i børnehaven

Den norske sociolog Borgunn Ytterhus (se boks) har undersøgt, hvordan børn i børnehavne leger med 'anderledes' børn. Det viser sig, at børnene er gode til at inkludere alle. Legen bliver ganske enkelt tilpasset, så også børn med forskellige handicap kan være med. Dog viser hendes undersøgelse også, at børn med handicap og andre 'anderledes' børn er mere sårbare end de øvrige og oftere oplever ikke at lege. Ikke desto mindre er det en væsentlig pointe i hendes undersøgelse, at børnehaven har et stort potentiale for inklusion.

For børn i skolealderen er billedet lidt anderledes, når det drejer sig om de sociale fællesskaber. Af SFIs undersøgelse *Børn med en funktionsnedsættelse og deres familie* fremgår, at 72 % blandt 11-årige børn med funktionsnedsættelser har haft flere klassekammerater med hjemme. Det

Illustration: Dorte Naomi

tilsvarende tal for børn uden funktionsnedsættelser er 94 %.

Der er således en ganske stor andel af børn med handicap, der ikke har det samme sociale liv med klassekammeraterne som andre børn. Også i fritiden er børn med handicap i højere grad ekskluderet fra de sociale fællesskaber, hvad enten det drejer sig om at deltage i foreningsaktiviteter eller om at have venner.

Holdninger kan ændres

For at skabe grundlag for inklusion er det vigtigt at have øje for at nedbryde nogle af de forestillinger, der er om børn med handicap. I en rapport, Servicestyrelsen præsenterer her i august, er der sat fokus på holdninger til handicap blandt børn i skolealderen (4.-6. klasse). Rapporten viser, at det er muligt at ændre børns holdninger gennem viden og konkrete erfaringer gjort sammen med andre børn med handicap. De ændrede holdninger skaber grundlag for større accept og dermed også større inklusion i fællesskaberne, hvad enten det er i skolen eller i fritiden.

I fritiden kan det være svært for nogle børn med handicap at deltage i de samme aktiviteter som jævnaldrende. Her kan ledsageordningen

være en mulighed for et liv med andre unge uden at skulle have mor og far med. Netop mulighederne for selv at planlægge aktiviteter – og dermed i højere grad leve et 'ungeliv'- fremhæves af brugerne som noget positivt.

Fagligheden skal med

Specialtilbuddene repræsenterer en viden og nogle erfaringer, man ikke kan forvente uden videre er til stede i de almindelige tilbud. Det er derfor relevant at diskutere, om folkeskolen og de almene dagtilbud overhovedet har de forudsætninger, der skal til, for at inkludere børn med funktionsnedsættelser. Rapporten *Særlige dagtilbud til børn efter § 32* kommer ind på dette spørgsmål og refererer bl.a. til en række ledere og pædagoger ved specialbørnehaver, som har udtrykt bekymring for, om de almindelige tilbud vil kunne tilbyde børn med funktionsnedsættelser en dækkende indsats.

Spørgsmålet er, om inklusion behøver at medføre afspecialisering. Henrik Skovlund, DPU, har således argumenteret for, at den specialviden, der findes, skal tages med ind i det inkluderende miljø og udvikles her, så den passer til de nye rammer og det sikres, at barnet

fortsat får den specialiserede støtte, det har behov for. Set i det perspektiv medfører inklusion altså ikke en afspecialisering, men måske snarere en udvikling af såvel det almene som det specielle område. Et udviklingsspørgsmål bliver her at overveje, hvordan man via efteruddannelse, videnscentre, nye organi-

.... børn med handicap og andre 'anderledes' børn er mere sårbare end de øvrige og oftere oplever ikke at lege”

sationsformer mv. kan holde fast i den specialviden, de særlige tilbud repræsenterer.

Inklusion via særlige tilbud

Der vil til stadighed være en gruppe børn med handicap, der ikke har mulighed for at gå i en inkluderende skole eller dagtilbud, og hvor det vurderes, at de har større udbytte af et specialtilbud. Også for denne

Lige muligheder

Et barn, der til daglig går i specialskole eller i specialklasse, kan måske godt gå på det lokale fritidshjem, have en skolehave eller gå til svømning på lige fod med andre børn.”

»» gruppe kan der arbejdes med inklusion, ved fx via samarbejde med omkringliggende almindelige tilbud. Børn fra specialbørnehaver kan fx regelmæssigt mødes med jævnaldrende fra et almindeligt dagtilbud på gensidige besøg, fælles udflugter o.l. Målet er derigennem at ruste børnene til i højere grad at kunne deltage i – og blive accepteret i – de almindelige tilbud og blandt jævnaldrende generelt.

Ikke mindst for de lidt større børn er det også vigtigt at være opmærksom på, hvilke muligheder, der er inden for fritids- og foreningslivet. Et barn, der til daglig går i specialskole eller i specialklasse, kan måske godt gå på det lokale fritids-

hjem, have en skolehave eller gå til svømning på lige fod med andre børn.

Selvom man ikke kan deltage i de almindelige tilbud, vil inklusion m.a.o. stadig være på dagsordenen. Inklusion er således ikke bare et spørgsmål om at flytte børn og unge med funktionsnedsættelser fra de særlige tilbud til de almene. Det helt centrale er, at børn og unge med handicap får mulighed for at indgå i forskellige typer fællesskaber og udvikle sig på lige fod med andre, sådan som det pointeres i Handicapkonventionen. ■

Af konsulent Martin Sandø
msa@servicestyrelsen.dk

ANVENDT LITTERATUR

Børns holdninger til handicap, Servicestyrelsen (publiceres i aug. 2011)

Indsatser over for børn med handicap og træningsbehov, SFI 2008

Særlige dagtilbud til børn efter § 32, SFI 2009

Børn med en funktionsnedsættelse og deres familie, SFI 2011

Oplæg ved Henrik Skovlund, Århus Universitet, DPU, NNDR 2011

Karen-Lise Johansen Karman: *Inklusion*, Integrationsministeriet 2010

Borgunn Ytterhus: *Socialt samvær mellom barn – inklusjon og eksklusjon i barnehagen*. Abstrakt 2002

FN's Handicapkonvention

Ledsageordningen for unge mellem 12 og 18 år. Servicestyrelsen, 2008

Nærmest almindelig

Mange børn og unge er usikre på, hvad det vil sige at have en funktionsnedsættelse. Et bedre kendskab til jævnaldrende, der har et handicap, giver større accept. Det viser et nyt projekt.

” Det er jo nærmest bare et almindeligt menneske.”

Sådan sagde en elev, efter at hans klasse havde haft besøg af en fra HANDInauterne. Det er unge med ADHD eller andre funktionsnedsættelser, der fortæller om, hvad det vil sige at leve med et handicap.

Mindre vellidte

Inklusion er en hel central handicappolitisk målsætning. For børn og unge kan det dreje sig om at være en del af fællesskabet i de almene dagtilbud, folkeskolen og fritidslivet, og det kræver ikke bare tilstrækkelige ressourcer og fysisk tilgængelighed. Det kræver også, at børnene er velkomne i kammeratskabsmiljøet.

Og det er de ikke uden videre. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, har for nylig udgivet rapporten *Børn med en funktionsnedsættelse og deres familier*, der viser, at børn med ADHD i højere grad er uden for det sociale fællesskab i skolerne. Eller som rapporten formulerer det: ”De er dramatisk mindre vellidte af kammeraterne.”

Ideen med HANDInauterne er at skabe en bredere forståelse af børn og unge med handicap og dermed bane vejen for reel inklusion. Et HANDInautbesøg varer typisk et par timer. For at få mere ud af mødet læser eleverne forskelligt materiale på forhånd og forbereder nogle spørgsmål, de kan stille HANDInauterne. Fx om de tager medicin, om de kan dyrke sport og gå til fest, og hvordan de har det med kærester.

Store ændringer

Besøget er en del af en undervisningspakke, som Servicestyrelsen har tilbudt skolerne. Projektet er afsluttet nu, og erfaringerne har været, at både undervisningen og HANDInauternes besøg kan gøre en stor forskel på

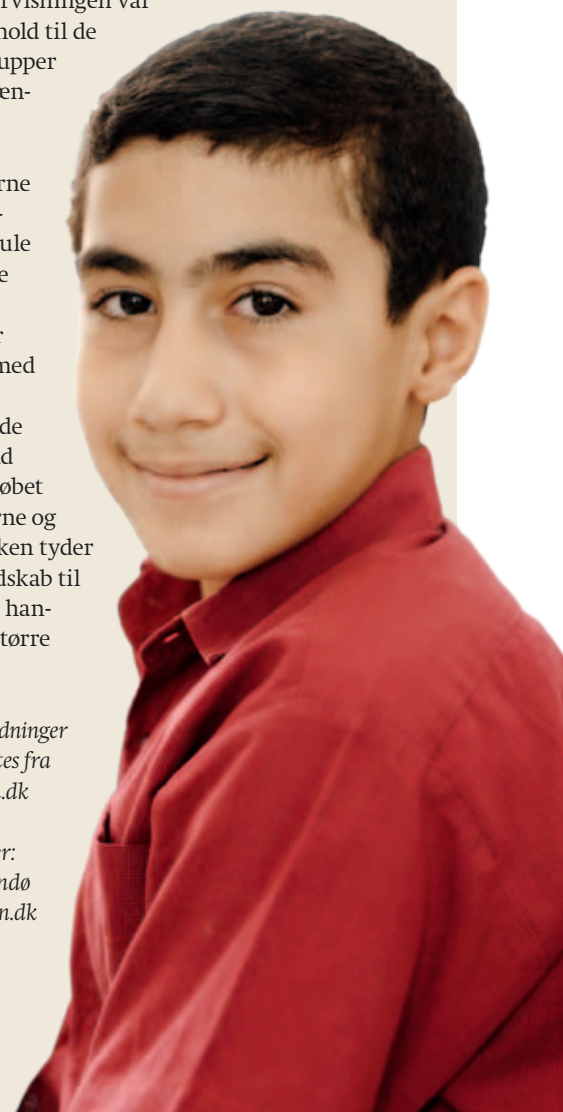
elevernes holdninger til det have et handicap, ikke mindst i forhold til børn med ADHD.

Fx blev eleverne spurgt, om de havde noget imod at sidde ved siden af en klassekammerat med ADHD. Før undervisningen svarede 52 %, at det havde de ikke. Efter undervisningen var det 68 %. Også i forhold til de øvrige handicapgrupper skete der ret store ændringer.

Undersøgelsen viser også, at eleverne på trods af forberedelserne var en smule nervøse og spændte inden besøget. Der er mange børn, der ikke kender børn med funktionsnedsættelser, og derfor er de også usikre på, hvad det indebærer. Forløbet med HANDInauterne og undervisningspakken tyder på, at et bedre kendskab til jævnaldrende med handicap også skaber større accept. ■

Rapporten Børns holdninger til handicap kan hentes fra www.servicestyrelsen.dk i løbet af august.

Yderligere oplysninger: Konsulent Martin Sandø msa@servicestyrelsen.dk

Modelfoto: Shutterstock

Nikolaj Knudsen holder meget af at gå til spejder. Her er han sammen med andre børn om at lave råbåndsknob og snitte med dolk. Nikolaj har Downs syndrom og går til daglig i specialskole, men hos ulvene i Vivild er han bare en i flokken.

EN RIGTIG SPEJDER

Døren er bundet forsvarligt fast med en snor. Adskillige knuder sikrer, at ingen kan falde ud af bilen under kørslen. Nikolaj rykker lidt i snoren. Nej, der er ikke noget at komme efter, den er bundet godt fast.

”Se, det er et rigtigt råbåndsknob. Og det her er en mandeknude. Sådan en er rigtig stærk”, siger han glad, mens fingrene løber hen over de forskellige knuder. Så er bilen fremme ved spejderhytten, og lige så rapt, som han fik bundet knuderne mellem dørhåndtag og instrumentbræt, bliver de løsnet igen.

”Det er sådan noget, jeg har lært,” siger han, inden han hopper ud.

Nikolaj Knudsen er 11 år og én i ulveflokken hos KFUM-spejderne i Vivild på Djursland. Han har også Downs syndrom, men det ser ulvene stort på.

”Det er ikke noget problem, at Nikolaj er lidt anderledes. Vi mødes der, hvor han er. Og han deltager på lige fod med de andre børn. Ind imellem kan der være ting, han ikke har lyst til, men så finder vi på noget andet, han kan lave,” siger Tim Skuldbøl, Nikolajs spejderleder.

Lige nu er det imidlertid ikke nødvendigt at finde alternativer. Nikolaj gider rigtig godt være med til at bygge bål i konkurrence med bæverholdet. Hvem kan hurtigst lave et bål med færrest tændstikker?

De andre børn har travlt med at finde små kviste til at antænde bålet, før de større brændestykker kommer på. Nikolaj kan bedre lide at finde store brændeknuder, som kan kastes til jorden, så de bliver til mindre stykker.

”Ej, hold nu op med det, Nikolaj. Se, de her stykker er meget bedre,” siger Josefine og rækker Nikolaj fem mindre stykker træ.

”Kom,” kalder hun på vej mod bålpladsen i den anden ende af den lille eng, og Nikolaj følger tilfreds efter. Lidt senere kan de nyde sejrens sødme. Ulvene vandt!

Ud blandt andre

Ind imellem kan Nikolaj ellers godt have lidt svært ved at finde ud af, hvordan man har kontakt med andre børn.

”Børn med Downs syndrom leger ofte ikke med hinanden, de leger ved siden af hinanden. Og det er

Nikolaj helt tilfreds med. Han nyder bare, at der er nogle andre,” fortæller hans mor, Margit Jeppesen, en times tid tidligere hjemme ved spisebordet på familiens gård.

Forældrene har fra Nikolaj var helt lille været meget bevidste om, at han skulle ud blandt andre – og rigtig gerne også ud blandt almindelige børn.

Margit gik hjemme med sønnen de første tre år af hans liv, og selvom Nikolaj ofte var indlagt på sygehuset på grund af to huller i hjertet, så kom han også med sin mor til både baby-svømning, legestue og babybongo.

Margit Jeppesen og Jørn Knudsen har to ældre ikke-handicappede børn, og de siger samstemmende, at det har hjulpet til at tackle Nikolajs handicap.

”Chokket over at få et handicappet barn var måske ikke så stort for os, fordi vi havde de andre. Og de

Selvom Nikolaj har Downs, bliver han ikke behandlet anderledes end de andre, når han er til spejder.

Foto: Carsten Ingemann

store børn har altid taget sig meget af Nikolaj. De tog ham med til deres venner, så han har altid været vant til at være sammen med ikke-handicappede,” siger Jørn.

På specialskole

Til daglig går Nikolaj på en specialskole for elever med behov for vidtgående specialundervisning, og Margit og Jørn er ikke i tvivl om, at det er en rigtig god løsning for deres søn. Men i fritiden må der gerne ske noget andet. Da en veninde for halvandet år siden inviterede Nikolaj til at komme med til et spejdermøde, tog familien derfor også fluks imod indbydelsen, selvom forældrene var helt indstillede på, at det for dem ville betyde, at de én gang om ugen også skulle til ulvemoder i halvanden time. Bare at slippe Nikolaj løs i spejderhytten, mente de ikke kunne lade sig gøre.

”Den første gang sagde jeg til Nikolajs daværende spejderleder, Vie, at vi nok skulle være der, for Nikolaj kunne måske være en klods om benet på de andre ind imellem. Vie kiggede bare på mig, og sagde, at efter hendes mening er det oftere forældrene, der er en klods om benet,” griner Jørn.

Alene med en økse

Vie Langdahl smiler, da hun ved bålpladsen bliver mindet om snakken.

”Jeg kan ikke huske lige den ordveksling, men det er rigtigt: Mange gange er det dejligt for ungerne at være fri for deres forældre i nogle timer. Det gælder for alle børn og selvfølgelig også for Nikolaj.”

Hun har altid arbejdet med børn, og hun var ikke nervøs for at inkludere Nikolaj i spejdertroppen. Alle børn kan være en udfordring fra tid til anden, og sådan ser hun også på

”

Det er ikke noget problem, at Nikolaj er lidt anderledes. Vi mødes der, hvor han er.”

Tim Skuldbøl, spejderleder

Nikolaj. Han bliver ikke behandlet anderledes end de andre. En holdning Margit Jeppesen så praktiseret, da hun en dag kom for at hente Nikolaj. Hun fandt ham med en økse, mens han side om side med en spejderkammerat var i færd med at flække nogle brændeknuder.

”Da tænkte jeg, at hvis det havde været i skolen, ville de være mandsopdækkede af et par pædagoger. Her stod de helt alene. Det gjorde mig glad at se, fordi det viser, at han er

»»»

Foto: Carsten Ingemann

Som alle andre rigtige spejdere har Nikolaj selvfølgelig også været på lejr. På den seneste sovde i bivuak og lavede mad over bål.

der på lige fod med de andre,” siger Margit, og tilføjer så med et smil:

”Det gav da også et lille sæt i mig. Men så tænkte jeg, at det selvfølgelig nok skulle gå – og ellers er der jo ikke andet at gøre end at tage på skadestuen!”

Synet af Nikolaj, som han denne aften sidder tilfreds ved bålet med sit snobrød, der omhyggeligt bliver vendt og drejet over gløderne, virker som et klar bekræftelse på, at forældrene havde ret i, at spejderlivet ville være godt for ham. Han taler ikke meget med de andre børn, men fra tid til anden kigger han op og diskuterer snobrødernes farve og konsistens med den, der nu sidder ved siden af ham. Da maden er sat til livs, sætter spejderne sig ned omkring bålet og synger. Nikolaj er ivrigt med, da de kommer til sangen om at klappe i hænderne, på lårene eller stampe i jorden, hvis man er i godt humør. Han smøger hurtigt bukserne op, da de skal klappe sig på lårene, så der rigtigt kommer lyd på. Han ser på Josefine med et stort grin, og hun griner begejstret igen. Rigtig god lyd!

Ingen pædagoger

Som alle andre rigtige spejdere har Nikolaj selvfølgelig også været på lejr. På den seneste sovde i bivuak og lavede mad over bål.

...de store børn har altid taget sig meget af Nikolaj. De tog ham med til deres venner, så han har altid været vant til at være sammen med ikke-handicappede.”

Jørn Knudsen, far til Nikolaj

”Jeg sov ved siden af Tim. Og vi lavede mad med gulerødder og kartofler og løg og pølser – uhm,” siger Nikolaj med et stort smil.

For både forældrene og Tim Skuldbøl er det naturligt, at Nikolaj er med på tur på ligesom de andre.

”Hvis det skal give mening, at han er her, skal han også med på lejr,” siger Tim Skuldbøl.

Han er ikke uddannet pædagog, og han mener ikke, at det på nogen måde er en forudsætning med en speciel baggrund for at sige ja til at have et handicappet barn med i gruppen.

”Selvfølgelig kan der opstå problemer, hvis Nikolaj eksempelvis ikke gider være med til et eller andet, eller han ryger i en konflikt med et af de andre børn. Men det er ikke ting, som ikke også opstår blandt de andre. Og de er lette at løse,” fastslår han.

De konflikter, der for alvor kan være med andre børn, sker typisk, når Nikolaj lidt hårdhændet prøver at komme i kontakt med dem, han godt kan lide. Fx kom han en dag til at trække Josefine i øret, så hendes øring faldt af og øret blødte. Hun blev naturligvis forskrækket og ked af det, men hendes mor forklarede hende, at Nikolaj ikke mener noget ondt med det – han vil bare gerne være hendes ven. Det accepterede Josefine, og i dag er de bedste venner. Det er da også hende, Nikolaj lige må hen og æe lidt på skulderen, da spejderlederne siger tak for denne gang.

Margit ser på sin søn, der tager afsked med kammerater og ledere. Han har snoren, hvor han kan demonstrere alverdens knob, fast knuget i hånden, og om munden er der stadig krummer fra det dejlige snobrød. Hun omfatter hele billedet af den lille spejder i en enkel sætning:

”Se! Det er derfor, det er så godt, han er med her!” ■

Af freelancejournalist Mette Engell Friis

Sagt om inklusion

Inklusion betyder selvfølgelig ikke, at de dygtige og fagligt kompetente medarbejdere, der findes i de specialiserede tilbud, ikke har en rolle at spille. Men vi skal strække os langt mere for at indrette vores dagtilbud og skoler, så flere kan være med.”

Socialminister Benedikte Kiær
25. maj 2011 www.c-benedikte.dk

Det bekymrende er de motiver, der ligger bag kommunernes pludselige inklusionsiver. Inklusion skal ikke være drevet af besparelser, men af ambitioner på elevernes vegne og en handicappolitisk vision om diversitet og en rummelig folkeskole.”

Spastikerforeningens formand Lone Møller
i Dk-Nyt 5. maj 2011

At have en vanskelighed fører ikke nødvendigvis til, at man kommer i en vanskelig situation. Det kommer an på, hvordan vanskeligheden tillægges mening og betydning af den professionelle.”

Janne Hedegaard Hansen, forsker i inklusion ved DPU,
i foredrag 27. januar 2011. www.bupl.dk

Jeg er på ingen måde religiøs eller ideologisk omkring det her inklusionsfænomen. Der er absolut grænser for, hvad vi kan klare. Men der er til gengæld også rigtig, rigtig mange muligheder.”

Cand.psych. Rasmus Alenkær, redaktør af
”Den inkluderende skole”, i video på YouTube.

Jeg vil gerne have at pædagoger og lærere skal se, at hvis de udtænker bestemte børn af fællesskabet, så fratager de det kommende samfund, at hvert enkelt individ kan deltage med sin viden og sin kompetence.”

Lotte Georg, inklusionskoordinator i Kbh. kommune,
i Lev Københavns Kommunekreds 4/2010

Det grundlæggende princip i den inklusive skole er, at alle børn så vidt muligt skal gennemgå læreprocessen sammen, uanset hvilke vanskeligheder de måtte have at slås med, og uanset hvor forskellige de er.”

Salamancaerklæringen,
Handlingsprogrammet for Specialundervisning, 1994

Alle er lige forskellige

I Børnehuset Lunden er inklusion mere end en pædagogisk praksis. Det er et livssyn, der præger institutionen på alle planer. Det kræver en god organisering af dagligdagen, hvor de færreste ting er overladt til tilfældighederne.

Sugerør! Børnene er henrykte, da de hver får udleveret et farvestrålende sugerør til frokosten. Mælken smager bare meget bedre gennem sådan ét. Og måske kan man lige snige sig til at puste lidt ned i det, så der kommer fine mælkebobler i koppen.

Men typisk for Børnehuset Lunden så er sugerørene ikke bare udleveret for sjov.

”Vi havde et barn i gruppen, som havde problemer med motorikken. Han havde fx svært ved at holde på mundvandet, så derfor indførte vi sugerør til alle for at arbejde med motorikken,” siger Lene Jørgensen, der er pædagog med særlig funktion i Børnehuset Lunden i Gentofte Kommune. Hendes titel betyder, dels at hun er en ekstra ressource i institutionen, dels at hun er kontaktperson for to børn med særlige udfordringer. I børnehuset taler man ikke om støttepædagoger, for det indikerer, at barnet har brug for konstant hjælp, men sådan ser

man ikke på børnene med særlige udfordringer.

”Vi træner aldrig med det enkelte barn. I stedet finder vi på en leg eller en opgave, som involverer flere børn. Fx har vi et barn, hvor fysioterapeuten siger, at det vil være godt for ham at gå på trapper. Så sørger vi for at lave nogle aktiviteter, hvor vi fx skal hente nogle ting på første sal, så han og de andre børn naturligt kommer til at gå på trappen,” forklarer Lene Jørgensen.

Organisering og overblik

Børnehuset Lunden har plads til 83 børn mellem nul og seks år, heraf otte med særlige behov. Institutionen arbejder bevidst med inklusion. Men inklusionen handler ikke kun om, at børn med en eller anden form for handicap skal have mulighed for at være her på lige fod med børn uden handicap. Det handler også om, at der skal være plads til det barn, som bare har det svært en tid. Fx fordi forældrene er ved at blive skilt.

At arbejde på denne måde kræver, at hverdagen er lagt i faste rammer, så hverken ansatte eller børn skal bruge kræfter på at spekulere på, hvad der skal ske om en time eller i eftermiddag. Det betyder bl.a., at institutionen har detaljerede måneds- og ugeplaner, hvor aktiviteter og planer er nøje beskrevet.

Det giver overblik, og det er nødvendigt, for at pædagogikken hele ti-

den kan være i fokus. Alle børn skal opleve, at netop deres behov er vigtigt. Det giver dem en rolig hverdag, hvor de kan udvikle sig på præcis på det grundlag, hvor de er lige nu.

Piktogrammer

Måltider er altid et samlingspunkt, og for et barn, som af en eller anden grund kan have svært ved at koncentrere sig, er det også vigtigt, at der er ro, når man skal spise. Derfor er spisegrupperne små, og alle børn har faste pladser, så de ved, at de altid sidder ved siden af en bestemt person. Selv ens stol er fast – der er nemlig et lille billede af en selv bagpå, så den er let at finde, og man ved, man altid har et sted at sidde.

I det hele taget arbejder Børnehuset Lunden meget med illustrationer og piktogrammer, som er lette at forstå for alle børn. På vinduet ind til aktivitets- og puderrummet er der fx tre små tegninger af børneansigter, så alle ved, at her må der kun være tre børn af gangen, og ud for hver stue er der en lille tavle, som med fotos viser, hvem der er tur-makkere. Når stuen skal på tur, har børnene nemlig ansvar for hinanden. Et større barn for et mindre, eller et barn uden funktionsnedsættelse for et barn med.

”Det er helt naturligt for børnene, at de tager sig af hinanden, for det har de lært fra den første dag, de kommer her,” siger pædagog Maria Mørk og fortæller, at mange af børnene med særlige behov har lige så mange legeaftaler på tværs af børnegruppen, som alle andre børnehavebørn har.

Arbejder med tilknytning

Måden at arbejde med børnenes sociale tilknytning er bl.a. at finde ud af, hvad det enkelte barn er god til eller interesserer sig for. Derfor arbejder institutionen også med differentierede fællesskaber, hvor børnene bliver sat sammen i grupper på tværs af stuerne alt efter deres interesser eller behov.

Men det kan også foregå i helt almindelig leg.

”Det handler om, at vi som voksne ind imellem oversætter, hvad det er, der er intentionen eller ønsket fra barnet,” forklarer Maria Mørk.

Som den dag, hvor to piger sidder og leger med Barbiedukker. Liv, der kan have lidt svært med at tale, står længe og kigger på dem, og pludselig griber hun fat i en af dukkerne. ”Ej, den leger vi med!”, udbryder en af de andre piger, og der er optræk til en konflikt.

Men så sætter en pædagog sig ned og siger til Liv: ”Vil du gerne være med til at lege med Babiedukker?”.

Liv svarer ja, mens hun kigger ned i skødet. De to andre børn finder fluks en ekstra dukke, som Liv kan have med i legen, og pædagogen siger: ”Husk at bruge dine ord” til Liv, som begynder at foreslå navne til sin dukke. Øjeblikket efter diskuterer de tre piger ivrigt navne.

Den slags historier skriver de ansatte altid ned for at bruge dels i deres egen vidensdeling, dels i de mapper, de har på de enkelte børn, og som de benytter, når de har løbende samtaler med alle forældre i institutionen.

”Fortællinger er rigtig gode, når man skal forklarer noget, der er lidt komplekst”, som Maria Mørk siger, og understreger, at der selvfølgelig også er historier, der ikke ender lige så lykkeligt.

Også konflikter

”Det er klart, at vi også oplever konflikter. Men vi sørger altid for at tale om det, så vi får løst konflikten så godt som muligt. Børn er både åbne og lærenemme, og de vil gerne forstå, hvorfor en af deres kammerater måske reagerer anderledes end dem selv eller taler på en anden måde.

Derfor er det vigtigt, at vi er ærlige over for børnene,” siger Maria Mørk.

På spørgsmålet om, hvorvidt det betyder, at børnene betragter hinanden som lige på tværs af udfordringer og særlige behov, er Lene Jørgensen hurtig med et svar.

”De betragter ikke hinanden som lige, men som forskellige. De ser hinanden som forskellige mennesker, der kan lide noget forskelligt, og som opfører sig forskelligt. For mig er det hele billedet på inklusion.” ■

Af freelancejournalist Mette Engell Friis

Liv er et opdigtet navn. Redaktionen

GODE RÅD TIL ANDRE

Gentofte Kommune har arbejdet med inklusion de sidste seks år. Kommunen har otte dagtilbud – heriblandt Børnehuset Lunden – med plads til børn med særlige behov.

Gentofte har erfaring for, at inklusion bl.a. kræver, at:

- det organisatoriske er på plads både i institutionerne og i forvaltningen. Det er fx vigtigt, at der findes en fast tovholder i forvaltningen.
- det pædagogiske personale kan se ideen og er indstillet på videreuddannelse.
- man er indstillet på hårdt og fokuseret arbejde – og ikke tror, at inklusion er en opskrift på at spare penge.

I Gentofte har foreløbigt 30 pædagoger taget en diplomuddannelse gennem Nationalt Videncenter for Inklusion og Eksklusion, NVIE. To institutioner skal certificeres af NVIE til videnscentre, som skoler og dagtilbud kan trække på fagligt.

Kilde: Konsulent Maj-Britt Skjøth, Gentofte Kommune

Ballerup knækker kurven

Kurven over børn, der henvises til specialtilbud, kan knækkes. Men det skal understøttes både politisk og økonomisk. Det er erfaringen i Ballerup kommune.

For få år siden var Ballerup i samme situation som så mange andre kommuner. Stadig flere børn og unge blev udsendt fra folkeskolen. Men efter syv års intensiv indsats er udviklingen vendt, og i dag trækkes 20 % færre børn ud af almenmiljøerne.

Den sjællandske kommune har siden 2004 arbejdet med at knække kurven, der viste, at stadig flere børn med funktionsnedsættelser eller særlige behov blev henvist til specialtilbud. Udgifterne steg tilsvarende, og til sidst beslaglagde 8,8 % af børnene en tredjedel af de økonomiske ressourcer til folkeskolen.

En skævdeling, kan man sige, men for kommunen først og fremmest et symptom på, at noget var galt. For nok har nogle børn med særlige behov brug for specialtilbud. Men ikke alle, og netop den gruppe blev ikke nok tilgodeset, mente man i Ballerup.

”Udviklingen skulle vendes. Ikke mindst fordi en stadig større gruppe meget sårbare børn blev ladt i stikken. For nogle risikerer et specialtilbud at blive et sidespor, og så kan de

socialt konsekvenser være katastrofale og have negative konsekvenser langt ind i voksenlivet,” fortæller Jytte Lau, der er koordinator på inklusionsprojektet.

Kulturforandring

Visionen er, at alle børn og unge i kommunen deltager i et socialt, forpligtende og udviklende fællesskab. Flest mulige børn skal profiteres af at være i deres lokale miljø, fastslog politikerne, og funktionsnedsættelse eller særlige behov for støtte er som udgangspunkt ikke et problem hos den enkelte, men et menneskeligt livsvilkår, samfundet skal indrettes efter.

På det konkrete niveau har man henover en seksårig periode gennemført en række initiativer for at forandre kulturerne, så flere børn med forskellige behov forbliver i folkeskolen og de almene dagtilbud. Ikke blot børn med fx en diagnose, men mange forskellige børn.

”Inklusion handler om alle, der har et behov for, at vi holder særligt øje med dem,” siger Jytte Lau, der samtidig pointerer, at man hele tiden vurderer, om inklusion i

almenmiljøet er en reel mulighed. Beslutningen bygger altid på en pædagogisk-psykologisk vurdering og i dialog mellem PPR, ledelsen, barnets forældre og, hvor det er muligt, barnet eller den unge.

Koordinatoren fortæller, at et af redskaberne til at indfri målene har været at opdele kommunen i distrikter. Det sikrer et mere intenst tværfagligt samarbejde og kortere vej til handling. Samtidig er PPR blevet omstruktureret, så der nu bl.a. gives konsultativ bistand i både dagtilbud og folkeskoler.

”Vi vægter den tidlige indsats højt, og derfor er dagtilbuddene en væsentlig del af vores indsats. Desuden har vi flyttet fokus fra alene at handle om problemer hos det enkelte barn til også at omfatte det miljø, hvor barnet skal være inkluderet. Det har betydet, at vi har fået pædagoger ind i folkeskolen, som skal være med til at sikre inklusionen,” forklarer Jytte Lau.

Pengene følger barnet

Det blev tidligt i processen klart, at så ambitiøse forandringer i det

pædagogiske miljø også kræver ressourcer.

”Vore medarbejdere står med store udfordringer i hverdagen,” siger direktør Dorrit Christensen fra børne- og ungeområdet.

”Derfor er det vigtigt med en økonomisk model, der sikrer tilstrækkelige ressourcer til forandringsprocessen. Det er simpelthen benspænd, hvis vi ikke har en økonomisk strategi, der understøtter inklusionen.”

Politikerne besluttede at lade pengene følge barnet, som det populært hedder. I Ballerup betyder det, at pengene fordeles ud fra en socio-økonomisk model, der skal sikre, at der er de pædagogiske ressourcer til rådighed, som barnet har brug for.

En del af pengene indgår i den generelle indsats i fx barnets skole eller fritidshjem. De er altså ikke øremærket det specifikke barn, men skal give et ressourceløft, som kommer både barnet og dets læringsmiljø til gode.

Andre midler indgår i en særlig pulje, der p.t. er på 7,5 mio. kr. Den kan man trække på, når der er behov for en målrettet inklusionsstøtte til et navngivent barn.

”Vi spørger ganske simpelt PPR, hvad der skal til, for at barnet fungerer i læringsmiljøet, og så må de finde løsningen sammen med skolen,” siger Dorrit Christensen.

Til fordel for alle

For Dorrit Christensen er den politiske vilje til inklusion et kernepunkt.

”Ballerup har været gennem tre sparerunder. Alle tre gange besluttede politikerne ikke at spare på dette felt. Det har utrolig stor betydning for, at det nu lykkes,” siger hun og fortæller, at inklusionsprojektet i starten blev mødt med skepsis i de pædagogiske miljøer.

I dag er skepsis vendt til opbakning, og det tilskriver direktøren blandt andet den økonomiske strategi. Det betyder noget for tilslutning og ejerskab blandt frontpersonalet, at der følger ressourcer med, når der forventes en ekstra indsats.

Og selvom intentionen ikke primært var en sparemanøvre, så giver den øgede inklusion efterhånden også bonus i kroner og ører.

”Vi bruger i de kommende år 4-5 % færre ressourcer, når flere børn

HVIS DU VIL VIDE MERE ...

Ballerup har siden 2004 arbejdet med inklusion for at sikre, at flest mulig børn får mulighed for at blive i deres lokale læringsmiljø, herunder også børn med funktionsnedsættelser.

Inklusionsstrategien hviler på det, kommunen kalder *De ti søjler*. Overskrifterne er: Fælles ansvar, styrkesider, fællesskab, forældre, tidlig indsats, læringsmiljø, specialpædagogik, struktur og organisering, ressourcer og kompetenceudvikling.

I forhold til landsgennemsnittet havde Ballerup før 2004 markant flere børn i et specialtilbud. I dag er kurven knækket, og antallet af børn, der trækkes ud af de almene tilbud, er dalet med 20 %.

 BALLERUP.DK/INKLUSION

inkluderes i almenmiljøet, selv om børnene får den nødvendige ekstra støtte,” siger direktøren, og kalder de penge, der på den måde bliver til overs, for ”en acceptabel besparelse.”

Som hun ser det, er de menneskelige gevinster dog de vigtigste.

”Vi kan blive endnu bedre, men vi er tilfredse med, at vi nu trækker 20 % færre børn ud af almenmiljøet. Det er ikke kun til fordel for de børn, der før blev ekskluderet, men for os alle. Alle lærer vi noget om at være en del af et inkluderende samfund.” ■

Af journalist Jan Vagn Jakobsen
jv@servicestyrelsen.dk

Det **nødve**

Inklusion bør ikke være et farvel til specialpædagogikken. Populært sagt skal specialpædagogikken i stedet rykke med over i klasseværelset. Det mener professor Susan Tetler, DPU, der forsker i inkluderende processer.

Susan Tetler er uddannet som lærer, speciallærer og cand. pæd. I 2000 blev hun ph.d. ved Danmarks Pædagogiske Universitets-skole, Aarhus Universitet, hvor hun i dag er professor og leder af forskningsprogrammet *Social- og specialpædagogik i et inkluderende perspektiv*.

Inklusion står i dag højt på den kommunale dagsorden. Men inklusion er ikke gjort med at børn og unge med funktionsned sættelser får deres hverdag på den lokale skole i stedet for i et specialtilbud. Hvis børnene skal indgå i undervisningsmiljøet og kammeratskabskulturen på lige fod med andre børn, skal der en ekstra indsats til.

Det fastslår Susan Tetler, der er professor på Institut for læring og pædagogik på DPU, Aarhus Universitet, hvor hun siden 2008 har været leder af forskningsprogrammet *Social- og specialpædagogik i et inkluderende perspektiv*.

Det lyder som et paradoks, og det er det også på det ideologiske niveau. Men pragmatisk er der tale om en nødvendighed, mener hun. Som Tetler ser det, bør det øgede fokus på inklusion nemlig ikke betyde et farvel til specialpædagogikken. Populært sagt skal specialpædagogikken i stedet rykke med over i klasseværelset.

Magen til og forskellig

"Inklusion handler i høj grad om at sætte omgivelserne i stand til at rumme børn og unge med funktionsned sættelser eller særlige behov. Når jeg fastholder det med specialpædagogikken, så er det fordi, de her børn har et behov for en særlig indsats – selv når forholdene er ideelle."

Hvorfor det?

"Et barn med fx et synshandicap eller cerebral parese (spastisk lammelse, red.) er både 'magen' til og 'forskellig' fra andre børn, og det specielle skal også italesættes, hvis barnet skal udvikle en sund identitet. Det må ikke tabuiseres eller usynliggøres, for så får barnet måske fraspaltet den del af sig selv, der er anderledes."

ndige paradoks

”Man risikerer også, at barnet ikke får den hjælp, det har behov for. Det er ikke specielt fedt at være et barn, der har særlige behov, så hvis man fx har et usynligt handicap, så vil barnet ofte selv gøre, hvad det kan, for helt at skjule det. Men et barn med dysleksi (ordblindhed, red.), der er inkluderet i en almindelig skole, har også brug for en særligt tilrettelagt støtte, hvis det ikke skal være på konstant overarbejde.”

Flere læringstilgange

Antallet af børn og unge, der får neurodiagnoser som autisme og ADHD, har været i markant stigning over de senere år både i Danmark og mange andre steder i verden, og Susan Tetler vurderer, at det ikke mindst er disse børn, normalsystemet har vanskeligt ved at inkludere. De udfordrer skolens normer og virker forstyrrende. Men forstyrrelserne kan blandt andet handle om, at disse børn har anderledes lærings-tilgange, forklarer hun.

”Mange af dem har fx svært ved at håndtere projektarbejde. Ikke på grund af projektarbejdet i sig selv, men fordi det ofte giver mere uro, og der er mindre struktur. De bliver forvirrede over selv at skulle navigere rundt og kan have svært ved at aflæse de forventninger, der stilles til dem.”

Hvad trækker så den anden vej, altså hvilken pædagogik og hvilke didaktikker virker inkluderende – fx i forhold til børn med neurodiagnoser? Ved vi det?

”Ja, det ved vi faktisk en hel del om. Er de rette præmisser til stede, kan fx netop gruppe- og projekt-

arbejde virke inkluderende over for både børn med autisme, ADHD og mange andre funktionsnedsættelser.”

”Men det kræver, at man i stedet for at fokusere på, at alle skal kunne det samme, skal lære at værdsætte, hvad gruppen kan som gruppe, netop fordi hver enkelt elev kan bidrage med noget forskelligt. I et inkluderende læringsmiljø er der respekt for mangfoldighed og forskellighed. Og der er plads til reel differentiering i erkendelse af, at børn ikke lærer det samme på samme tidspunkt eller på samme måde,” siger Susan Tetler.

Når klokken ringer

Hvilken betydning har de sociale kompetencer – det er jo noget, der lægges vægt på mange steder?

”Det kan godt være, at det fx er en del af en skoles værdisæt, at man vægter udviklingen af sociale kompetencer. Men samtidig er det det faglige, man måler på – fx i de nationale tests, men også til hverdag - og det lærer børnene jo hurtigt!”

”Men det behøver ikke at være et enten/eller, det handler om at integrere det sociale i det faglige. Så man i fx et projektarbejde i matematik også har fokus på, at processen bliver god, fordi alle er inddraget og bidrager med det, de kan.”

Miljøet i timerne er ét, men hvad når klokken ringer? Hvor langt rækker skolens ansvar?

”Kammeratskabskulturen kører jo parallelt, så det er vigtigt, at de voksne også her tager et ansvar og fx lærer børnene, hvordan man kan være opmærksom på, hvordan

andre har det og lytte til, hvad de siger. Er der en konflikt, må læreren hjælpe børnene med at se de andres perspektiv – at se bag om handlingen – uden at al ansvaret af den grund skubbes over på de bedst fungerende.”

Støtte til hele klassen

Men der er grænser for, hvor mange opgaver selv den bedste lærer eller pædagog kan løfte. Når et barn med funktionsnedsættelse eller særlige behov skal inkluderes i en almindelig klasse og et ditto fritidshjem, bliver løsningen derfor ofte ekstra timer i form af en støttepædagog. Det er bare ikke altid en god ide, mener Susan Tetler.

”Har barnet en støttepædagog om sig konstant, risikerer man, at det aldrig selv lærer at tage et initiativ eller begå sig på egen hånd i kammeratskabsgruppen. Og det er jo ikke særlig inkluderende! Man risikerer også, at der bliver en arbejds- og ansvarsdeling mellem lærer og støttepædagog, hvor læreren tager sig af de ’normale’ børn og støttepædagogen af barnet med funktionsnedsættelse. Men det er altid læreren, der har ansvaret for den samlede klasse, både når det gælder læring og trivsel. Derfor vil det ofte være bedre at give ekstra støtte til hele gruppen,” siger hun og understreger så:

”Børn og unge med funktionsnedsættelse har brug for særlig støtte. Men det er så vigtigt at give den på den rigtige måde. Ellers uddanner vi dem til førtidspensionister!” ■

Af redaktør Sanne Bertram
sbe@servicestyrelsen.dk

Fremtidens dagtilbud

TASK FORCE OM INKLUSION

Socialminister Benedikte Kiær (K) har nedsat en task force om dagtilbud. Task forcen skal besøge nogle af de kommuner og dagtilbud, som har arbejdet systematisk med læring og inklusion, herunder også inklusion af børn med handicap. De gode metoder og organisationsformer skal senere formidles, så andre kommuner og dagtilbud kan lade sig inspirere.

Task force om Fremtidens Dagtilbud blev nedsat i maj og skal afrapportere sit arbejde i september måned.

Vidste du ...

... at 25 % af alle børn har en sag i PPR?

Kilde: Nysyn på Folkeskolen, KL 2010

Alle børn er i princippet 'inkluderbare', men det er ikke alle dagtilbud der råder over resurser til at skabe et inkluderende miljø”.

Chefkonsulent Bent Madsen, Nationalt Videnscenter for Inklusion/Esklusion i oplæg på UC-Syddanmark 14. juni 2011

Rådgivning

RING TIL VISO

Et barn med funktionsnedsættelser vil ofte have brug for særlig støtte. Hvordan det bedst håndteres, kan VISO rådgive om. Det gælder også i sager, hvor kommunen overvejer, om barnet helt eller delvist kan inkluderes i et alment miljø, og hvad det i givet fald kræver for at fungere i praksis.

Det er altid kommunen, der afgør, hvilken type støtte, barnet skal tildeles. Men VISO kan hjælpe med at afdække de behov, barnet har, og på den baggrund rådgive kommunerne, når de skal tage beslutning om støtte.

Kommunerne henvender sig typisk til VISO i de mere komplekse sager. Det kan fx være fordi, der er flere problemstillinger, der spiller ind, eller man er i tvivl om, hvad støtten mere præcist skal indeholde for at matche behovet.

VISOs konsulenter kan kontaktes alle hverdage på tlf. 72 42 40 00.

Fælles administration

FREMMER INKLUSIONEN

Måden, en kommune organiserer sig på, hænger snævert sammen med den politik, der føres. Det gælder i al fald, når det drejer sig om dagtilbud efter Servicelovens § 32: De kommuner, der administrerer området i en handicapafdeling, satser især på specialbørnehaver. Mens de kommuner, der satser på at inkludere børn med særlige behov i de almene tilbud – enten i form af gruppe- eller enkeltintegration – er tilbøjelige til at have fælles administration af de særlige og de almene tilbud.

Det fremgår af kortlægningen *Særlige dagtilbud til børn efter § 32, SFI 2009*.

Rapportens forfattere understreger, at der er "en stærk sammenhæng." Det fremgår dog ikke, om det er hønen eller ægget, der er kommet først. Altså om kommunen først har lagt sin politik og herefter valgt den administrationsform, der er blevet fundet passende. Eller om det snarere er sådan, at de forskellige administrationsformer fremmer forskellige former for politik.

Kilde: Særlige dagtilbud til børn § 32, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 2009.

Inderst er vi ens

FERIE MED OG UDEN HANDICAP

Børn med handicap og børn uden kan lære af hinanden – og måske ikke mindst lære, at de ikke er så forskellige endda. Det er omtrent filosofien bag Pindstrup Centrets ferielejre. Hver sommer lines der op til ferielejr med fodbold, værksteder, madlavning, bålhygge og meget andet. Halvdelen af børnene på lejrene har et handicap, mens resten ikke har.

Målet er at integrere børn med og uden handicap, og ifølge centret selv får alle "lynhurtigt" nye venner på kryds og tværs af handicap, "fordi de netop lærer, at vi inderst inde er ens," som centret skriver på sin hjemmeside.

 PINDSTRUPCENTRET.DK

HVAD BETYDER DIAGNOSEN?

DIAGNOSTICEREDE BØRNS SELVFORSTÅELSE

Børn er ikke nødvendigvis generet af at have en diagnose som ADHD eller autisme. Alligevel kan diagnosen godt påvirke deres inklusionsmuligheder negativt. Det fremgår af et forskningsprojekt, som lektor Henrik Skovlund på DPU (Danmarks Pædagogiske Universitetsskole) har gennemført.

Skovlund har set på, hvordan det påvirker børn, der er i et specialpædagogisk forløb, at de har en ADHD- eller autismediagnose. Selve diagnosen tager børnene i stiv arm, og de har gennemgående en positiv selvforståelse, fortæller han. Men samtidig ser de også sig selv som børn, der er 'særlige', og som har behov for medicinsk behandling og en speciel indsats, de ikke kan få i almindelige uddannelsesfællesskaber som folkeskolen. Deres selvopfattelse har altså ekskluderende træk, og det kan, vurderes det, få negative konsekvenser for deres muligheder for senere inklusion i uddannelsessystemet.

Du kan læse mere om resultaterne i en helt ny antologi *Diagnoser i specialpædagogik og socialpædagogik* (red. Inge Bryderup, Hans Reitzels Forlag, aug. 2011).

KOMMENTAR

Lisbeth Zornig Andersen
Formand for
Børnerådet

Så spørg dog!

Hvis vi er i tvivl om, hvad inklusion er i praksis, kan vi jo spørge børnene.

Sidste år talte Børnerådet med en gruppe børn og unge, der har et handicap, for at høre, hvordan de oplever hverdagen og de udfordringer, den bringer. Børnenes fortællinger indgik i en rapport, vi sendte til FN's Børnekomité for at gøre komitéen opmærksom på udsatte børns forhold i Danmark.

Vi talte bl.a. med Patrick på 13 år og Louis på 15. Begge har svært ved at gå op af trapper – og dem kan der som bekendt være rigtig mange af på en ganske almindelig folkeskole. Patrick fortalte, at det tog hans forældre fire måneder at få skolen til at lave en rampe til hans kørestol. I fire måneder bar hans far ham op og ned ad trapperne hver eneste morgen og hver eneste eftermiddag. Heldigvis tog skolen hensyn til Patrick, da de senere valgte at hans klasse – imod skolens tradition – blev ved med at have klasselokale i stueetagen.

Det skete ikke for Louis. På hans tidligere skole var trapper også en daglig udfordring. Så da klassen skulle rykke en etage op, blev det en af grundene til at flytte skole. ”Altså, jeg havde godt nok fået lov at være inde i frikvartererne, men jeg tænkte, at det nemt kunne blive lidt ensomt, så det havde jeg ikke lyst til,” fortalte Louis.

I Børnerådet ser vi de to drenges fortællinger som eksempler på eksklusion – det er historier, om børn, der står uden for et fællesskab på

grund af deres særlige forudsætninger. De bliver ikke hørt, man interesserer sig ikke for deres perspektiver på ting, der er væsentlige for dem, og systemet flytter sig kun trægt, når fx forældrene – som i Patricks tilfælde – begynder at tale rigtig højt.

Mange undersøgelser har vist, at voksne er tilbøjelige til at glemme at lytte til børn og unge – også selv når der skal træffes beslutninger om forhold, der i høj grad angår dem. Der mangler ganske enkelt ofte viljen til reel og aktiv inddragelse af børnenes perspektiv i beslutningsprocesserne.

Men inddragelse er ikke en luksus, man kan vælge til og fra på børn og unges vegne, alt efter om det er besværligt, omkostningsfuldt eller på andre måder ’upraktisk’. Inddragelse er tværtimod en rettighed, børn og unge med funktionsnedsættelse har ifølge FN's Handicapkonvention og FN's Børnekonvention.

Alligevel må Louis flytte skole, for at holde frikvarter med sine klassekammerater. Alligevel måtte Patricks far råbe højt, inden skolen fik bygget en rampe. Det er ikke godt nok. Hvis børn som Louis og Patrick skal føle sig inkluderet, kræver det kreative løsninger, nytænkning og ansvar. Ansvar ligger hos de voksne, det er os, der skal fylde rammerne ud, give konventionerne konkret indhold og mening for børnene. Og hvis vi er i tvivl om, hvad det betyder i praksis – tja, så kan vi jo spørge børnene!